NÄRPES
NÄRPIÖ

SAKKUNNIGUTLÅTANDE
Mikaela Björklund, PeD
Stadsdirektör, Närpes stad
25.2.2026

Ärende: B 20/2025 rd: Närpes stads sakkunnigutlåtande gällande Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2025

Närpes stad har bekantat sig med *Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2025* (hädanefter regeringens berättelse) och tackar för möjligheten att avge följande synpunkter. Allmänt kan konstateras att berättelsen är tydligt strukturerad samt valen av teman motiverade utgående från de utvecklingsområden som lyfts fram i nationalspråkstrategin och tidigare regeringars berättelser om tillämpningen av språklagen.

Regeringens berättelse lyfter fram att de inhemska språken är en betydande del av vår kultur och att staten har ett särskilt ansvar att värna om svenskans livskraft, vilket ses som en positiv och tydlig markering. Regeringens berättelse visar att Finland har en rik men sårbar språkmiljö. Engelskans roll som globalt *lingua franca* påverkar så väl service-, undervisnings- som förvaltningsspråk. I Närpes stads lokala perspektiv är det ändå främst den tilltagande mångfalden i språkmiljön som sätter nya krav och förväntningar på förvaltnings-, service- och undervisningsspråket.

Trots språklagstiftningens starka skydd finns betydande praktiska utmaningar, särskilt inom digitalisering, utbildning, rättsväsende och välfärdsområdenas service. Det är bekymmersamt att de språkliga rättigheterna förverkligas ojämnt mellan regioner och olika myndigheter. Digitaliseringen riskerar att försvaga minoritetsspråkens ställning om inte flerspråkighetsperspektivet konsekvent beaktas redan i planeringsskedet och inför upphandlingar av t.ex. digitala lösningar. Behovet av bättre tillgång till utbildning, läromedel och personal för samiska, romani och teckenspråk lyfts fram i regeringen berättelse. Likadana utmaningar gäller även svenskspråkig utbildning och i synnerhet tillgången på läromedel. Berättelsen visar att det krävs fortsatta, konsekventa och mer målmedvetna insatser för att bevara språkens livskraft och minoritetsspåksgruppernas reella möjligheter till delaktighet och rättskydd.

Utmaningarna är tvärsektoriella, varför de lyfts fram i sakkunnigutlåtandet eftersom de direkt eller indirekt berör myndighetsservice, regional- och lokalförvaltning, allmän förvaltning, statens personalpolitik, utlänningsärenden samt kommunsektorn. I pågående och kommande förvaltningsreformer testas språklagen i situationer som den inte var utformad för. Redan nu förekommer ett implementeringsglapp mellan de målsättningar och rättigheter språklagstiftningens fastställer och olika myndigheters förmåga att förverkliga dessa i praktiken.

Regeringens berättelse är i detta hänseende av synnerligen stor betydelse, men tyvärr ligger huvudfokus mer på de deskriptiva beskrivningarna än på effekterna av de åtgärder som vidtagit samt nödvändiga och önskvärda utvecklingsområden och -mål.

NÄRPES
NÄRPIÖ

SAKKUNNIGUTLÅTANDE
Mikaela Björklund, PeD
Stadsdirektör, Närpes stad
25.2.2026

Svenskan som förvaltnings- och servicespråk

Närpes stad har en längre tid varit bekymrad över utvecklingen av svenskan som förvaltningsspråk i Finland, vilket också lyfts fram i regeringens berättelse. Det hänger samman med att forskningen inom flera områden i allt högre grad genomförs på engelska, att allt färre kommuner och regionala myndigheter i Finland aktivt använder svenska som förvaltningsspråk och att regionala och nationella myndighetsdokument alltmer sällan produceras på eller ens översätts till svenska. Samma typ av utveckling kan i någon mån skönjas också för finska som förvaltningsspråk, även om dessa signaler än så länge är mycket svagare.

De nyligen genomförda förvaltningsreformerna (välfärdsområden, sysselsättningsområden, tingsrätter, centraliseringen av statliga myndigheters servicepunkter) påverkar hur språklagen fungerar i praktiken. Därför bör tillgång till service på båda nationalspråken alltid finnas med som en av de primära aspekterna att beakta då man planerar och genomför förvaltningsreformer. I regeringens berättelse konstateras att svenskan riskerar att försvinna som språk inom den offentliga förvaltningen bland annat på grund av utvidgningen av förvaltningsområdena. Detta märker Närpes stad tydligt t.ex. i tjänsteinnehavarsamarbetet med välfärdsområdet och andra regionala myndigheter, där dokumentationsspråket, förvaltningsvokabulären, yrkesterminologin och myndighetsbenämningar i allt högre utsträckning blir enbart finska. De undermåliga eller obefintliga svenska texter lagstiftningsbrådskan tycks leda till är ett frustrerande element i kommunens verksamhet, som även lett till begränsningar i möjligheten att parera eller lokalt förbereda förändringar. Detta kommer inom en nära förestående framtid att få negativa konsekvenser för det svenska språkets utveckling, i synnerhet som livskraftigt förvaltningsspråk, i förlängningen också som servicespråk (se nedan).

Tillgången till undervisningsmaterial på svenska och för anpassad undervisning

Utmaningar med tillgången till läromedel nämns på flera ställen i regeringens berättelse. T.ex. nämns bristen på svenskspråkiga, samiska och teckenspråkiga läromedel och det konstateras att regeringen Orpos regeringsprogram har som mål att säkerställa tillgången till högklassiga läromedel och därmed även ökat anslagen för detta. Beskrivningen av behov och åtgärder beträffande läromedel i och på de båda inhemska språken och främmande språk hade med fördel kunnat utnyttja den av Utbildningsstyrelsen beställda utredningen av Alisaari et al (2024).

Det råder brist även på anpassade och differentierade läromedel på svenska, vilket inte framkommer i regeringens berättelse (se t.ex. Markelin, 2025). Dessa läromedel är nödvändiga för elever som behöver särskilt stöd i undervisningen och behovet ser ut att öka. Det handlar om elever med intellektuell funktionsnedsättning, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, språkliga svårigheter, läs- och skrivsvårigheter eller elever med annat modersmål än svenska inom

grundläggande utbildning, andra stadiets utbildning och fria bildningen. För dessa elevgrupper är tillgången till anpassade och lättillgängliga läromedel avgörande för att de ska kunna ta del av undervisningen på lika villkor.

Trots det var finansieringen för produktion och förmedling av dessa fullständigt hotad inför 2025 och kunde fortgå överhuvudtaget tack vare riksdagens så kallade julklappspengar. Undervisnings- och kulturministeriet har sedermera infört ett produktionsbidrag för anpassade läromedel på svenska, men finansiering för förmedling av läromedel (som i flera fall är mer kostnadseffektivt) är i dagsläget helt beroende av ickestatliga finansiärer. Att det akuta läget uppstod visar på bristande konsekvensbedömning och/eller kommunikation ministerierna emellan och det finns således risk att motsvarande situation kan uppstå också gällande läromedel avsedda för andra minoritetsgrupper. Denna typ av bristande framförhållning och den bräcklighet det skapat i kompetensreserven borde rimligen kunna undvikas framöver genom proaktiv sektoröverskridande kommunikation gällande finansieringsansvar ministerierna emellan. Tillgången på och finansieringen för de anpassade och differentierade läromedlen på svenska bör således följas upp i nästa berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen.

Språkundervisning och lärarutbildning

Beskrivningen av teckenspråkig undervisning är ställvis så övergripande att det ger en missvisande bild av läget för det finlandssvenska teckenspråket. Enligt den information Närpes stad fått finns det t.ex. för närvarande inte en enda behörig finlandssvensk teckenspråkig lärare, vilket måste ses som ett allvarligt hot. Eftersom stödet för teckenspråk är bristfällig inom bildningen utvecklas inte teckenspråkigas textkompetens på ett fullgott sätt, vilket riskerar att medföra marginalisering för personer med både finskt och finlandssvenskt teckenspråk som modersmål.

För att även nämna något positivt, visar regeringens berättelse att svenskspråkig småbarnspedagogik och grundläggande utbildning har stabila strukturer. Läroplansreformer och ökade timantal i språkämnen gäller även de svenskspråkiga skolorna och öppnar möjligheterna för mer flexibla vägar mot en växande språkrepertoar inom både det svenska och finska bildningsväsendet, även om dessa möjligheter hittills inte utnyttjas systematiskt av kommunerna (se Alisaari et al, 2024). Orsakerna till detta är mycket långt identifierade i tidigare genomförda utredningar och är kopplade till värdesättande av och attityder till språk, till lärarutbildningarnas språkdidaktiska och språkliga utbud, kommunernas autonomi och ekonomiska situation och den redan tidigare nämnda läromedelssituationen. Ur förvaltningsutskottets synvinkel är det i synnerhet tillgången till kunnig personal inom statlig, regional och kommunal förvaltning som behärskar de båda inhemska språken och relevanta andra språk som ligger i vågskålen.

NÄRPES
NÄRPIÖ

SAKKUNNIGUTLÅTANDE
Mikaela Björklund, PeD
Stadsdirektör, Närpes stad
25.2.2026

Svenskspråkigas, inflyttares och teckenspråkigas möjlighet till delaktighet och tillräckligt rättsskydd i ett alltmer digitaliserat samhälle

Till skillnad från regeringens berättelse anser Närpes stad att reformen av tingsrätterna har skapat nya flaskhalsar. Det har kommit många klagomål på fördröjning av ärenden p.g.a. svag tillgång till svenskspråkiga domare och utredare/åklagare. Detta är ett område där svenskspråkiga länge upplevt brister, så förbättringar här är synnerligen värda att prioriteras. En fortsatt uppföljning av rättsväsendets service på svenska är alltså önskvärd eftersom man är särskilt sårbar som individ om hanteringen av ens ärende sker på något annat språk än modersmålet. Långa behandlingstider fördjupar även trauman och förskjuter mentala läkningsprocesser, vilket inte är samhällsekonomiskt bra.

Fortsatt arbete behövs för att stärka svenskspråkig service även inom vård och omsorg, där Närpes stad noterat flera utmaningar både personalmässigt och i relation till invånarnas service i samband med övergången. Särskilt inom specialomsorgen har bildandet av tvåspråkiga enheter skapat oro bland språkligt sårbara klienter som inte längre kunnat lita på att kunna göra sig förstådda ens inom den egna enheten, d.v.s. i sitt eget hem.

Den senaste tidens nationella digitaliseringsiver visar tydliga tendenser till att centralisera service och därmed minska tillgången till minoritetsspråk. I Närpes stad med ca. 25% invånare med andra språk än de inhemska har vi noterat att AI-baserade lösningar och automatiserade system visserligen utvecklats, men ofta saknar ett fungerande språkstöd för minoritetsspråk. Det påverkar också stadens egen verksamhet i form av ökat behov av handledning. Även för vår stad är det krävande att försöka utveckla tillräckligt väl anpassade digitala lösningar för vår mångfald invånare, språkligt, kulturellt, socioekonomiskt och åldersmässigt.

En av lösningarna är lätt språk, som även nämns på ett föredömligt sätt (s. 118) i regeringens berättelse, men detta är inte okomplicerat. Lagstiftning och praxis kring myndighetsutövning förutsätter traditionellt ett precist språkbruk för att beslut även ska kunna prövas på ett hållbart sätt t.ex. i domstol. Det begränsar idag möjligheterna att i myndighetsbruk använda sig av lätt språk även om det skulle kunna vara önskvärt så väl ur invånarnas som en del beslutsfattares synvinkel.

I regeringens berättelse nämns att den största utmaningen i digitalisering av tjänster på finska är den språkliga tillgängligheten, t.ex. lätt språk. Samma utmaningar gäller naturligtvis digitalisering av information på lätt svenska och granskning av AI-genererad text på lätt svenska. Det är också värt att notera att unga vuxnas förmåga att ta till sig text ser ut att ha försämrats, vilket bör beaktas i alla språkversioner av de digitala lösningar som utvecklas.

Det är bra att regeringens berättelse lyfter upp utmaningar gällande t.ex. tolktjänster för invandrare. Även Närpes stad konstaterar att de språkkrav som införts i integrationslagen och regeringens målsättning att begränsa invandrares tillgång till tolktjänster till högst tre år är synnerligen riskabel, sett ur både de inhemska språkens synvinkel och den enskilda individens

rättsskydds- och delaktighets synvinkel. Flera myndighetsärenden förutsätter ännu idag språkkunskaper på avancerad nivå, vilket är ett orealistiskt mål för många invandrare att uppnå inom tre år. Enligt Närpes stads erfarenhet är det också riskabelt att utgå från att engelska som myndighetsspråk skulle garantera tillgänglighet för den inflyttade befolkningen. Så är inte fallet i praktiken. Då engelskan dessutom i någon mån börjat ersätta svenskan ökar riskerna för marginalisering ytterligare, i synnerhet i lokala kontexter där det primära integrationsspråket är svenska.

Även tillgången på teckenspråkstolkar för finlandssvenskt teckenspråk har försämrats väsentligt, eftersom FPAs regelverk inte stöder blivande och nyutbildade tolkars möjligheter till yrkesmässig verksamhet och utveckling av yrkeskompetensen. Det här utgör redan nu en uppenbar risk för att målgruppens möjligheter att få det stöd de behöver i vardagen ytterligare kommer att försämras.

Slutsatser

Ovan givna exempel avser att understryka att regeringens berättelse till stora delar fokuserar på relevanta teman, varav fler kräver fortsatt uppföljning. De är också avsedda att illustrera det faktum att regeringens berättelse till vissa delar uttrycker sig så svepande att innehållet ställvis kan missförstås och även där flera allvarliga missförhållanden konstateras görs ingen konsekvent bedömning av grundorsakerna till problemen eller åtgärdernas effekt. I sammanfattningen (kapitel 9) anges en del synnerligen generellt hållna behov av fortsatta åtgärder, som. t.ex. förenkling av myndighetsspråk utan någon som helst problematisering av de övriga regelverk som gäller för myndighetskommunikation.

Det sammantagna mönstret av regeringens berättelse är att det på lagstiftningsnivå finns goda grundförutsättningar för Finland att vara ett land med två levande nationalspråk och att det på många fronter görs olika typer av insatser varav effekten av de flesta inte är bedömd. Det är också uppenbart att de insatser som görs inte fungerar systematiskt för att stöda de språkliga rättigheterna för den svenskspråkiga och minoritetssopråksbefolkningen, vilket inger en oro för fortsatt god samhällskohesion och en levande nationell flerspråkighet.

Närpes stad konstaterar att man med fördel tydligt kunde lyfta att ett av grundproblemen är bristen på planmässighet och långsiktiga konsekvensbedömningar. De språkliga rättigheterna ser ofta ut att bli en efterhandsfråga snarare än en integrerad del av beslutsfattandet.
Det behövs en proaktiv och systemisk språkpolitik, där språkliga rättigheter integreras i digitalisering, utbildning, förvaltning och samhällsplanering. T.ex. Alisaari et al (2024) efterlyser en nationell språkstrategi för att åstadkomma en tydligare styrning, bättre uppföljning, långsiktig finansiering och ett helhetsperspektiv på språkens roll i samhället.

Regeringens berättelse problematiserar inte tillräckligt hur AI, automatisering och centralisering kan skapa strukturella hinder för minoritetsspråksgrupper. Man diskuterar inte hur språkstöd ska byggas in i framtida system och rapporten saknar en tydlig bedömning av kostnader,

ansvarsfördelning och tidsplaner för att säkerställa språkliga rättigheter i digitala miljöer. Det blir tydligt att digitaliseringens risker är kända men inte strategiskt hanterade.

Källor:

Alisaari, J., Björklund, M., Harju-Autti, R. & Heikkola L. M. (2024). *Språkundervisningens nuläge och framtidsvisioner*. Rapport 1/2024. Tankesmedjan Magma. (finns också på finska)
Markelin, L. (2025). *En inblick i läromedelsproduktionen på svenska för grundskolan och gymnasiet.* Rapport 4/2025. Tankesmedjan Magma.